

na Dolenjskem, na tisti stopinji še danes, kjer je stalo pred petdesetimi leti.

To trdili in razglasili so umni gospodarji uže pred nekoliko leti, a žalibog, ostalo je vse glas upijočega v puščavi! Sedaj pa, ko razvidi tudi priprosti kmet, da na ta način kmetijstvo ne more nikakor napredovati, moralo bi se vendar na to gledati, da se v okom pride hudim, dan na dan kmetu, in če kmetu tudi gospodu — kajti kmet živi gospoda — pretečim nevarnostim, ki utegnile bi v kratkem dospeti do vrhunca in ta bil bi poguben sedaj uže čisto obožanemu kmetu.

Do sedaj pridelal si je ubogi kmet vsaj toliko, da preredit je, akoravno zelo siromaško sebe in svojo družino s pičlo hrano, katero je pridelal v potu svojega obraza, in da je odrajal vsako leto če tudi težko svoje davke. Ako odpové mu pa od narave uže slaba in v teku toliko let skoraj čisto izsrkana zemlja svojo pomoč, da postane čisto nerodovitna; — ako stara, skoraj neplodovita drevesa v sadnih vrtilih zamrjó, ker se za zarod malo ali nič ne skrbi; — ako pritepe se v naše zmerom še po starem kopitu obdelane vinograde trtna uš, ali pa kakošna škodljiva gljiva, — naj pokončavajo poljska pridelka vsakovrstni mrčesi ali naj pobija jih toča, ki vzame ubozemu kmetu zadnjo nado, ter spravi ga na palico beraško, — kaj mu je potem početi, ako hitre, zelo hitre pomoči ne dobi?

To zamore pa le na ta način dobiti, da vsak gospodar prizadeva si, da spravi gospodarstvo svoje na stopinjo, na kateri mu bode neslo največe dohodke, da mu je potem mogoče, v tacem žalostnem slučaju urno pomagati svojemu nesrečnemu sosedu.

Ali ni toraj opravičena tirjatev previdnih mož in celó priprostega kmeta, da bi bil kmetijski nauk obligaten (vsacemu učencu predpisan) predmet v ljudski šoli, in da sistematično organizirala bi se nadaljevalna šola, toda ne v vsem po enem kopitu, ampak primerno razmeram šolskega okraja, da učil bi se v tej šoli izključljivo kmetijski nauk, ali pa tudi, ako zahtevale bi okrajne razmere, kaki drugi predmet, na priliko, iz domače obrtnije; košarstvo, pleteničarstvo, izdelovanje slamnatega blagá itd.; da obiskoval bi to šolo vsak učenec vsaj dve leti po celo leto in na teden po tri do štiri ure.

Bodimo praktični, učimo se reči, ki v resnici koristijo nam in našemu sobratu, dajmo pa tudi kmetu učiti se, kar sam zahteva in česar neobhodno potrebuje, dajajmo mu hrane duševne, ki jo more priprosti duh njegov lahko prebavati, da reši beračije, zasramovanja in zaničevanja svoj častni kmetijski stan.

V tem obstoji prava omika in ljubezen do bližnjega, ako damo vsakemu, kar je njegovega. Potem bode kmet spoznal še le, da želimo mu v resnici to, kar želi si vsak sam sebi, in pridobili si bomo od njega pravo in nehinavsko zaupanje.

Toraj na noge ljudska šola! pokaži, da na pravem mestu leži ti srce za pravi napredek mladine, od Boga in od države ti izročene in za blagostan ljudstva kmetijskega.

Na noge družbe kmetijske! pokažite, da tudi vé ne spite; če pa spite, predramite se iz svojega zimskega spanja, in začnite delovati na polji kmetijskem.

Na noge gospodarji! učite nevedne, dajajte jim dobre svete in navdušujte jih, da podpirajo na vse strani, kar more biti kmetijstvu v pravi in edini blagor.

Na noge mecení kranjski in srečni početniki mnozih podvzetij! pomagajte obožanemu kmetu na noge, podpirajte materijalno vsa početja v prid revnega kmeta, in vresničite ustanovitev srejnih hranilnic, in hvalo vam bode vedelo ljudstvo na veke.

(Dalje prihodnjíč.)

Gospodarske izkušnje.

Ali ima luna kaj vpliva na rast rastlin?

Nekateri kmetovalci in vrtnarji še zmerom za trdno mislijo, da je treba na luno gledati, kedar se vrtnarska semena sejejo ali sadijo in da posebno sočivje (fižol, grah itd.) o polni luni sajeno zelo žene v perje, ne-prenehoma cvetè, pa nič pravih strokov ne nareja.

Da bi se prepričal, ali je to res ali ne, je neki vrtnar po poročilu časnika „D. landw. Pr.“ nalašč izkušnje delal in sočivje sadił o mlaji in polni luni na več gredicah, enako obdelanih, al nobenega razločka ni zapazil ni v cvetji ni v zorenji o mlaji in polni luni sajenega semena.

Gospodarske novice.

* *Nenavadno težko tele.* — Na smanji dan je kmet Vincencij Trampuš iz Preške fare mesarju Lorencu Kopaču nenavadno težko tele prodal, ki je do zadnjega le od mleka živelo in ne še 7 tednov staro 2 centa in 14 funtov stare vage tehtalo. — Res je vredno to tele, da se naznani v „Novicah“, kajti vsak, kdor ga je videl, je čudé se rekel, da tolice ga in tako lepega še nikoli videl ni.

Gospodarsko slovstvo.

* *Trsna uš ili Phylloxera vastatrix.* Kratak napatuk vinogradarom. Sostavio Franjo Kuralt, tajnik hrv.-slavon. gospod. društva. Sa osamnajst slikah. V Zagrebu 1881. Nakladom spisateljevom.

Tako je ime knjižici, ki je nedavno v hrvatskem jeziku prišla na svitlo in katera na treh polah v 6 razdelkih vse razpravlja, kar je za spoznanje in zatiranje trtne uši vedeti treba. Razdelek 1. opisuje, od kod je trtna uš, kako se je razširila in kako škodo ona dela vinorejcem. Prvotna domovina njena je Amerika, od kodar se je zaplodila v Evropo. V Avstriji je prvo uš našel dr. Rössler leta 1872. v Klosterneuburgu. Kaka pokončevalka vinogradov je phylloxera, je razvidno iz tega, da je na Francoskem storila do sedaj okoli 3 milijarde frankov škode. — V 2. razdelku popisuje nam pisatelj trtno uš, in sicer brezkrilato uš in pa krilato uš. Popisuje nam jo jako jasno od jajčic počenši do popolnega njenega razvitka. Ta popis razjasnuje še 18 krasnih barvanih podob. — Iz 3. razdelka zvemo, kako se trtna uš na trsu pokaže in zakaj da škoduje. V tem oddelku predočujejo se nam trte po phylloxeri okužene v 1., 2., 3. in 4. letu. — V 4. razdelku uči nas knjižica, kako se razširja trtna uš in kako je treba vinograde preiskavati, da jo najdemo. — 5. razdelek našteva nam sredstva, katera so se do sedaj rabila proti trtni uši, in s kakim vspehom so se rabila. Ta sredstva delajo na to, da se sožge ali utopi ali pa uduši trtna uš. Vsako teh sredstev je v knjižici obširno popisano. Pisatelj po svojih skušnjah priporoča udušiti trtno uš z žveplenim ogljencem. Kako najbolj krepko da se pa imamo prijeti zatiranja trtne uši, razvidno je iz besed dr. Blanchenhornovih, katere tudi naš pisatelj vinogradnikom na srce poklada, rekoč, „da ne smemo gledati na tisoče forintov, kjer gre za milijone, če ne za milijarde.“ — 6. in zadnji oddelek pa navaja najiminentnejše postavne naredbe proti trtni uši.

Iz vsega je razvidno, kako v pravem času je prišla knjižica na svitlo, o kateri le želimo, da bi jo dobili

tudi v slovenskem prevodu. Ker pa je pisana v lahko umevni hrvatski besedi, jo toplo priporočamo vsem slovenskim vinorejcem, ki so le količkaj zmožni hrvatskega jezika. Knjižica dobiva se pri velečenjenem pisatelju, rojaku našem, po 50 krajc.

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

V.

Nastopivši Valduh drugič prestol vojvodski, prosi solnograškega škofa okoli l. 779., naj mu pošlje verskih oznanovalcev. Virgilij nadjaje se, da se bode širilo mirno odslej krščanstvo, mu prošnje ne odreče, ter pošlje med drugimi Heimana, Reginbalda in Duplitera.*) A motil se je, kajti Valduh ne zna si niti pridobiti ljubezni podložnih niti pomiriti razkačenih ajdov in z lepa pokristijaniti jih, marveč maščuje se nad njimi s tem, da jih išče, preganja in brez usmiljenja mori.

Ni čuda, da se zopet vname ogenj, katerega podtika bavarsko gospodstvo nad našimi prededi. Oni so imeli in niso imeli vojvode, kajti Valduh se je udal Teslu, postal je njegov sužen; naši očetje, kakor tudi posest njihova bila mu je deveta briga. Skoro gotovo je bil le on kriv, da so se polastili tujci slovenskih pokrajin na Tirolskem in Solnograškem, ki so se pod gospodstvom nemških vladarjev popolnem ponemčile. Kaj pa na dvoru, se li posvetuje z našimi očeti? — Nikakor: obdajajo ga le Nemci, on zapoveduje, kakor le oni hotè.

Očete je to zeló bolelo; žalostno so zrlí v ono srečno, zlato dobo slovenskega kraljestva, kjer jim je skušeni in hrabri vodja, kralj Samo priboril in utrdil posest in pravice. A sedaj zanemarja in zaničuje jih lastni vojvoda; namesto, da bi gospodariii oni, gospodujejo tujci:

„Na tleh ležé Slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vtrjene postave;
V deželi parski Tesel gospodari,
Ječé pod težkim jarmom sini Slave,
Le tujcem sreče svit se v Kranji žari;
Ošabno nos'jo ti po konci glave.“

(Krst pri Savici.)

Te sramote nočejo prenašati nikakor več; pripravljeni so preliti raji zadnjo kapljo krvi za svobodo, nego služiti tujemu sovragu:

„Če pa naklonijo nam smrt bogovi,
Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svitlim solncem sužni dnovi!“

(Krst pri Savici.)

Al žalibog, da v srdcu predaleč segajo. Nadloge, ki tlačijo narod, pripisujejo tudi krščanstvu; vržejo se na cerkve, katere razrušijo ali v ajdovske tempeljne premené; krščanske duhovne neusmiljeno davijo in morijo. Da, še celó svojim lastnim krščanskim bratom ne prizanesajo; če se le izvé, da je kedó kristijan, smrt mu je gotova, pa ne nagla, marveč združena s počasnimi in strašnimi mukami; sploh godé se grozovitosti, kakoršne je skusila Slovenija le za časa Hunov.***) Kristijani se naveličajo trpinčenja; zberó se okrog Valduha, ter pričnó vojsko sè nejevernimi brati.

Z 12.000 mož vzdigne se Valduh iz Beljaka (Julia) proti Sisku, kjer so pogani pod vodstvom Avrelija najhujše napadali kristijane. Ko še ni bil na polovici pota, mu pride naproti nek Avreljev ogleduh, ki mu naznani, da so nejeverniki uže mnogo južnih pokrajin posedli in veliko kristijanov pomorili; svetuje mu, naj se povrne, če hoče odnesti zdravo kožo. A vojvoda se ne dá preslepiti, hitro pospeši korake in pomnoži svojo četo na 18.000 bojevalcev. Uže je bil blizo Siska, ko zapazi na planjavi Hermana Avrelija sè 4000 pogani, ki so ravno obedovali. Nemudoma plane na-nje in bije se huda bitka, dokler niso premagani nejeverniki. Veliko (600) je mrtvih, več ranjenih in čez 400 vjetih, med njimi tudi Avrelij; le majhni peščici posrečilo se je vteči. Po zmagi podá se Valduh s svojimi vojščaki v Sisek, kjer je bil z veseljem sprejet.

Ostal je še Droh sam. Da bi se znebil Valduha, posluži se neke zaničljive zvijače. Pogovori se namreč z dvema vojščakoma, da bi se skrivaj splazila v Valduhovo stanovanje v Sisku, ter ga umorila. In res ubogata Droha, al v zmoti ne umorita vojvode, marveč onega, ki mu je sedel na desnici. Hudoben čin dovršivši, hočeta vteči, al straža ju prime in pripelje pred vojvodo. Natanko razložita tó namen Drohov. Valduh se ju usmili, jima odpusti in ju oprosti. Napade pa Droha in njegovo četo pri današnji Metliki; vojščake deloma pobije, deloma vjame z vodjo vred. Precej se vrne domú in pride še istega dne v Beljak. Jetnike izroči sodniji, ki je po kratkem zaslišanji, kakor pred Avrelija in tovariše, obsodi k smrti. Odsečejo jim roke, odrežejo jim nosove in ušesa, izvrtajo jim očesa z Drohom počenši, do zadnjega upornika.

(Dalje prihodnjí.)

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

Koncem minolega leta sta se nam napovedala dva leposlovna in znanstvena lista „Kres“ in „Ljubljanski Zvon“. Na obadva lista sem bil silno radoveden, kajti po vrednikih obeh listov, kakor po sodelavcih, se je smelo soditi, da bosta obadva izvrstna.

Koncem lanskega leta dobim „Kres“ in 2. dne letošnjega leta „Zvon“ v roke. Oba lista imata prijetno vnanjo obliko. Tudi gledé notranje vrednosti smemo z obema listoma zadovoljni biti.

Moj namen v teh vrsticah je, se zunajnosti držati.

Naši pisatelji, vešči in nevešči, so jako občutljivi in vsakdo želi, da naj se natančno vse tako tiska, kakor je on zapisal; vrednik bi mu ne smel ničesar spremeniti. To so krivi nazori. Vsak pisatelj ima svoj slog in pri nas Slovencih še svoje oblike, zato je neobhodno potrebno, da vrednik oblike po svojej slovnici preuredi vsem, tudi sicer izvrstnim pisateljem, in sicer mora to dosledno storiti, da postane list enoličen, ne pa — pisan. Vsak vrednik bi moral slovensko slovnico temeljito znati, vrednik znanstvenega lista pa še mora zraven novoslov. slovnice staroslovensko natančno poznati in brez vsega usmiljenja vse krive ali manj dobre oblike prečrtavati in z boljšimi nadomestiti. Vredniki listov, o katerih se tukaj govori, so slovniško izobraženi možje. Za „Kresovega“ glavnega vrednika smatram dr. Jak. Šketa in za „Zvonovega“ profesorja Levca. Prvi je leta 1879. dal „Slov. Sprach- und Uebungsbuch“ na svetlo, drugi je tudi svoje slovniške znanosti že pokazal v „Realschul-Programmu“ ljubljanskem 1878. l. in različnih svojih spisih. Obadva pripoznata Miklošiča za avtoriteto, kar je naravno, saj ga

*) Glagolita Clozianus. Anonymus Salisburgensis.

***) Valvazor buk. VII. str. 386.